

Fra

Nettside for: Kystsamene/Mearrasámiek

v/nestleder Kurt Stormo

Strandveien 104 D – 9006 TROMSØ

kurtstormo@hotmail.com

30.09.2023

Sámediggi – Sametinget

Postboks 3

9735 Kárášjohka/Karasjok

samediggi@samediggi.no

Kystsamene – Høringsuttalelse til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

Sametingets referanse 23/3993-1

Kystsamene/Mearrasámiek ble stiftet 14/10-2010 og ifølge paragraf 1 i våre vedtekter heter det at vi er en selvstendig interesseorganisasjon for samer i alle kategorier med fokus følgende:

- søke å uttale seg politisk i aktuelle saker
- fremme det mangfold av kulturelle uttrykk som fins i det samiske samfunn

Det vil si at vi ikke er en politisk organisasjon. Ytterligere opplysninger om organisasjonen fins på vår nettside:

<https://www.stormo.de/Kystsamene.htm>

Kystsamene som interesseorganisasjon har siden oppstart hatt våre interesser politisk og kulturelt rettet mot den sjøsamiske bosetningen, spesielt i innenfor Troms Fylke. Men den sjøsamiske historien for Nord-Norge har store likhetstrekk slik at vår uttalelse vil kunne gjelde det sjøsamiske bosetningen i hele landsdelen. Vi finner at foreliggende rapport fra kommisjonen inneholder få punkter som konkret angår den sjøsamiske befolkningen. Totalt finner vi følgende:

- 1) I Troms finner en også mange eksempler på konflikt og vold, noen ganger med dødelig utfall. Sjøsamene i Malangen og Balsfjord ble utsatt for ressurskonkurransen tidlig på 1700-tallet, da nordmenn og kvener begynte å bosette seg i fjordene. Befolkningsøkningen fra 1725 til 1835 var voldsom; befolkningen i Malangen økte fra 110 til 655, i Balsfjord økte den fra 45 til 1362. Utviklingen gjorde at sjøsamene måtte bli mer bofaste for å sikre seg tilgang til ressursene, og fjordene var derfor tett befolket alt mot slutten av 1700-tallet. Fra 1800 begynte nybyggere å etablere nye bosettinger langs elver, ved innsjøer og i utmarka. Nyrydningene kom derfor i konflikt med reindriften, som benyttet disse områdene under flyttingene (s. 166).
- 2) Knut Olsen Kven (ca. 1686–1758) kom i konflikt med sjøsamene om håkjærringfisket i Altafjorden hvor fiskeutstyret til Knut beslaglagt. Han ble stevnet for retten i 1747 hvor han ble dømt til forvisning til fiskeværet Omgang (s. 167).
- 3) I verket fra 1906 om «Topografisk-statistisk beskrivelse over Finmarkens Amt» redigert av geografen og professoren Amund Helland kunne man lese om sjøsamene som kulturelt

laverestående mennesker kjennetegnet av latskap og urenslighet. Derfor ble fornorsking av sjøsamene sett på som et sivilisatorisk grep (s. 190).

- 4) Motoriseringen av fiskeflåten på starten av 1900-tallet førte, som følge av kombinasjonen kapitalmangel og dårlige norskkunnskaper, til en forverring av sjøsamenes situasjon (s. 279).
- 5) FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter ble vedtatt i 1966 og trådte i kraft i 1976. Norge ratifiserte konvensjonen i 1972. Siden har det skjedd en gradvis endring i statens samepolitikk. En kan også se elementer av samisk kulturell revitalisering. Men for sjøsamene er det totalt sett en kontinuerlig nedgang i befolkningen, i deres næringsvirksomhet og bruk av samisk språk. Kystfiskeutvalget beskriver i denne sammenheng sjøsamisk kultur som sterkt truet. Utvalget mener derfor at staten må foreta sterke tiltak for å sikre grunnlaget slik at sjøsamene kan bygge sine samfunn (s. 314).
- 6) Smiths utredning fra 1990 mente at det samiske fisket i sjøen var beskyttet av art. 27 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter fra 1966, som Norge hadde ratifisert i 1972. Smith konkluderte med at sjøsamene hadde en grunnlovshjemlet rett til positiv særbehandling: «I dagens situasjon, der samisk kultur er så sterkt utsatt, vil ethvert vesentlig inngrep i samisk næringsvirksomhet som truer bosetting i samiske områder, kunne innebære et brudd med statens plikt til samisk kulturvern» (s. 571).
- 7) Carsten Smith som ledet Kystfiskeutvalget, uttalte seg i 2022 om fjordfisket. Han mente det må tas et ordentlig oppgjør med grov politisk svikt overfor sjøsamene. Han mente retten til fisket bør lovfestes, og at sjøsamene bør gå rettens vei for å oppnå dette. Samenes reindrift og samenes fiske har til felles at næringene danner grunnlaget for deler av samenes opprinnelige kultur med klare behov for å sikre rettighetene for næringsutøvelsen. Næringsaktiviteten er ulik, men samenes status som urfolk er så klar for folkegruppen, at avgjørelsene for den ene gruppen bør ha betydelig rettslig kraft med tanke på den andre. Den historiske bruken av naturen er en felles kulturarv (s. 577).
- 8) Kommisjonen mener at dagens omfang av ulike arealinngrep i reinbeiteområder nødvendiggjør en samlet vurdering av reindriften arealsituasjon og kulturbærende rolle, ikke minst ut ifra Norges folkerettslige forpliktelser. En tilsvarende utvikling har funnet sted når det gjelder fisket til sjøsamene og kvenene. Kommisjonen finner det dokumentert at befolkningen i disse områdene har protestert over flere generasjoner mot ulike inngrep som har forverret livsvilkårene deres. Forvaltningen av fiskeressursene har ikke tatt nok hensyn til tradisjonell bruk. I dag er disse konfliktene forsterket ved at det har blitt etablert stadig flere fiskeoppdrett i sjøsamiske områder. Kommisjonen vil også peke på forvaltningen av utmark i samiske og kvenske bosetningsområder. Den har i økende grad prioritert friluft- og naturverninteresser på bekostning lokal sedvanebasert bruk. Et gjennomgående trekk er at lokalbefolkningen i liten grad er involvert eller representert i forvaltningen (s. 657).

Ut fra disse 8 punktene mener Kystsamene at rapporten inneholder tilstrekkelig materiale om fornorskningen av den sjøsamiske bosetningen i Nord-Norge. Slik Kystsamene ser det kan Sametinget be Stortinget komme med tiltak som styrker den sjøsamiske befolkning. Det gjelder innenfor områder som næring, bosetting, kultur/språk og helse spørsmål. Her mener vi det også må ses på strukturelle

mekanismer i samfunnet som opprettholder de maktstrukturer som fornorskningen over lang tid har utøvd. Et eksempel er det samiske språkets rolle i kommuner der samene er i mindretall (forvaltningsområdet for samisk språk og kommuner som er utenfor det samiske språkforvaltningsområdet).

Her er noen av Kystsamenes forslag til forsoningstiltak:

- *Krav om samisk undervisning til alle barn i kommuner der det bor samer. Kravet om minimum 10 elever for at de skal få samisk opplæring på skolen må skrotes (jfr. Opplæringsloven § 6.2).*
- *Den samiske tilstedeværelse må i større grad synliggjøres i kommuner med samisk befolkning - også utenfor de samiske språkforvaltningskommunene (skilting også på samisk i tillegg til norsk på institusjonene).*
- *Ekstra lønnstrinn til ansatte som behersker samisk språk og/eller samisk kulturkompetanse i helse og omsorgstjenesten.*
- *Utsatte grupper i det sjøsamiske samfunnet som har betalt prisen med psykisk uhelse, rusavhengighet, fysisk sykdom og skavanker etc. Og de har vært tvangsplassert på skoleinternat (Finnmark), utsatt for ødeleggende tvangsbehandlinger på psykiatriske institusjoner og eller opplevd langvarig mobbing og forskjellbehandling i skolen. Disse grupper bør tilbys erstatning.*
- *Institusjoner som har vært med på å utøve den forannevnte strukturelle volden, bør gå ut offentlig og be om unnskyldning/tilgivelse for disse ødeleggende handlinger på vegne av den aktuelle institusjonen.*

Grovfjord 30.9.2023

Med hilsen Kystsamene

v/nestleder Kurt Stormo

(sign.)